

УДК 377:338.47:001+(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.0/25.179015>

Ліна КОРОТКОВА,
orcid id: 0000-0002-6635-2063
кандидат педагогічних наук, директор
Державного навчального закладу
«Запорізьке вище професійне училище моди і стилю»
(Запоріжжя, Україна) modastil@ukr.net

МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-ВИРОБНИЧОГО КЛАСТЕРА

У статті досліджено зміст моделі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, розробленої відповідно до ідей кластерного підходу. Виявлено зв'язки між кластеризацією як сучасною умовою функціонування системи підготовки кадрів і процесом формування їхньої професійної компетентності.

Модель професійної підготовки розглянуто як інструмент, що дає змогу на основі схематичного представлення процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг впливати на його удосконалення.

Докладно розглянуто й обґрунтовано структуру моделі, яку складають структурно-організаційний, цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, процесуальний, діагностично-результативний блоки.

Структурно-організаційний блок надає цілісне уявлення про структуру освітньо-виробничого кластера, взаємозв'язок між його складовими (влада, наука, освіта, виробництво, громадськість).

Зміст цільового блоку формується під впливом соціально-економічних чинників, потреб учасників кластерної структури і визначає стратегію реалізації моделі.

У теоретико-методологічному блоці окреслено методологічні підходи та принципи, специфічні для професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера. Змістовий блок спрямований на реалізацію стратегії оновлення змісту професійної підготовки, що передбачає зв'язок з виробництвом, практичну зорієнтованість, урахування запитів соціальних партнерів та постіндустріальних тенденцій розвитку суспільства.

Процесуальний блок забезпечує вибір форм, методів, інноваційних педагогічних (виробничих) технологій та засобів навчання.

Діагностично-результативний блок відображає комплекс діагностувальних методик, компоненти, критерії, рівні і результат професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг.

Ключові слова: модель, структура, майбутні фахівці сфери послуг, освітньо-виробничий кластер.

Lina KOROTKOVA,
orcid id: 0000-0002-6635-2063
Candidate of Pedagogic Sciences, Director
Zaporizhzhya higher vocational school of fashion and style
(Zaporozhye, Ukraine) modastil@ukr.net

MODEL OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF SERVICES IN THE CONDITIONS OF EDUCATIONAL AND PRODUCTION CLUSTER

The article investigates the content of the model of professional training of future specialists in the service sector, developed in accordance with the ideas of the cluster approach. Relations between clustering as a modern condition of functioning of the training system and the process of formation of their professional competence are revealed.

The Vocational Training Model is considered as a tool that enables to influence its improvement on the basis of a schematic representation of the process of formation of professional competence of future specialists in the service sector.

The structure of the model, consisting of structural-organizational, target, theoretical-methodological, substantive, procedural, diagnostic-resultant blocks, is considered and substantiated in detail.

The organizational unit provides a holistic view of the structure of the educational and production cluster, the relationship between its components (power, science, education, production, public).

The content of the target block is formed under the influence of socio-economic factors, the needs of the cluster structure participants and determines the strategy of the model implementation. The theoretical and methodological block outlines methodological approaches and principles (general and specific) specific to the professional training of future specialists in the sphere of services in the conditions of an educational and production cluster.

The content block is aimed at implementing a strategy for updating the content of vocational training, which involves linking with production, practical orientation, taking into account the requests of social partners and post-industrial tendencies of social development.

The process block provides a choice of forms, methods, innovative pedagogical (production) technologies and teaching aids.

The diagnostic and outcome unit reflects the complex of diagnostic techniques, components, criteria, levels and result of professional training of future specialists in the field of services.

Key words: model, structure, future specialists in the field of services, educational and production cluster.

Постановка проблеми. Становлення України як високорозвиненої європейської держави ставить перед вітчизняним суспільством важливу мету – забезпечення сталого економічного розвитку, досягнення європейських стандартів життя, задоволення потреб ринку праці у висококваліфікованих фахівцях відповідно до запитів замовників робітничих кадрів. Інтенсивний розвиток усіх галузей економіки, зокрема сфери послуг, вимагає підготовки мобільних, конкурентоспроможних працівників з високим рівнем професійних знань, вмінь, навичок та особистісних здібностей.

Процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг потребує розроблення моделі цього процесу як чіткого орієнтиру, що забезпечує підготовку висококваліфікованих працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на засадах співпраці та взаєморозуміння.

Аналіз досліджень. Проблема моделювання педагогічних процесів присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема І. Акуленко, Ю. Бабанського, О. Дахіна, В. Загвизінського, В. Міхеєва, М. Фіцули, В. Штоффа. Доцільність та ефективність використання цього методу обґрунтовано в працях С. Архангельського, В. Афанасьєва, В. Венікова, Б. Глинського, Г. Дутки, Е. Зєра, Ю. Конаржевського, Є. Лодатка, А. Остапенко, Г. Суходольського та інших.

Поняття «модель» у науковій літературі постійно трансформується, набуваючи все нових значень. На думку таких науковців, як М. Левіна, П. Бойчук, А. Нісімчук, О. Панасюк, модель освітнього процесу слід розглядати як реалізацію системи послідовного розвитку педагогічної діяльності, що спрямована на досягнення навчальної мети й розвитку особистості.

З плеяди вчених, які досліджують різні аспекти розроблення моделей професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, вагомими для нашого дослідження є наукові праці Л. Руденко (наголошує, що створення моделі формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування ґрунтується на принципах ієрархії, функціональності, розвитку та її структура складається з цільової,

концептуально-стратегічної, організаційно-проектувальної, процесуально-технологічної, контролюючої підсистем) (Руденко, 2015: 243); І. Шпичко (теоретично обґрунтовує модель формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування та окреслює доцільність кожного компонента (мета, методологічні підходи, принципи, зміст, форми, методи, педагогічні умови формування, критерії, показники, рівні та діагностику сформованості соціальної компетентності для досягнення поставленої цілі) (Шпичко, 2016: 12); О. Загіки (представляє модель формування професійної компетентності майбутніх агентів з постачання у вигляді структурно-логічної схеми, що утворює структуру якісно різних, однак взаємопов'язаних та взаємодіючих складових – цільового, змістового, організаційно-технологічного та діагностично-результативного блоків) (Загіка, 2015: 11).

Слід вказати на обґрунтованість досліджень із проблем моделювання в педагогічній науці, однак недостатньо дослідженими є можливості кластерного підходу до моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера (далі – ОВК).

Метою статті є виокремлення та характеристика основних компонентів моделі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластера.

Характерною особливістю процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг є комплексний вплив кожного з учасників ОВК на якість професійної підготовки через застосування різних форм, способів, методів організації освітньої діяльності (Литвин, 2011: 230).

Для визначення базових вимог до структурно-функціональної моделі нами враховано особливості системного, соціально-особистісного, діяльнісного, компетентнісного, кластерного, контекстного підходів, як сукупності закономірних, функціонально пов'язаних компонентів, що складають певну цілісну систему.

Системний підхід дозволяє виділити структуру і зміст компетентностей, необхідних для вирі-

шення професійних завдань, орієнтації в сучасній професійній діяльності. Застосування цього підходу в дослідженні створює можливості для виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей складових педагогічного процесу, їх структурування, оптимізації, організації і регуляції.

Відповідно до системного підходу модель професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластеру повинна відповідати таким вимогам: забезпечення функціонування, здатність до розвитку й саморозвитку, сумісність і оптимізація з іншими системами, адаптивність, стабільність, універсальність тощо.

Особистісно-діяльнісний підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей майбутніх фахівців, забезпечує формування особистості, розвиток їхніх професійно-важливих якостей, актуалізацію мотиваційної складової професійної спрямованості. Такий підхід у дослідженні означає орієнтацію навчально-виробничої діяльності на здібності, інтереси, пізнавальні можливості учнів.

Компетентнісний підхід, покладений в основу професійної підготовки фахівців сфери послуг, забезпечує розгляд компетентностей як вимог до якості освітньої діяльності, що визначають усі компоненти моделі підготовки і результат формування професійної компетентності. Основною метою впровадження компетентнісного підходу є формування компетентного фахівця, професійна підготовка якого відповідає вимогам сучасного ринку праці.

Контекстний підхід дозволяє встановити предметний контекст змісту професійної підготовки і моделювати ситуації, наближені до умов реального виробництва.

Відповідно до ідей кластерного підходу, система професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг розглядається як структурний елемент ОВК, що знаходиться у взаємозв'язку з різними підсистемами. В умовах функціонування кластерної системи ефективно формування професійної компетентності обумовлено варіативністю змісту і організаційних форм підготовки майбутніх фахівців та визначається інтеграцією закладів професійної освіти на змістовному, організаційно-структурному й технологічному рівнях.

Розроблена модель професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг обумовлює багаторівневу, розгалужену за напрямками діяльності учасників ОВК та формами і методами організації освітнього процесу з урахуванням потреб регіонального ринку праці й містить систему взаємопов'язаних та взаємодіючих блоків (струк-

турно-організаційного, цільового, теоретико-методологічного, змістового, процесуального, діагностично-результативного).

Структурно-організаційний блок надає цілісне уявлення про структуру освітньо-виробничого кластера та взаємозв'язки між його учасниками (органи виконавчої влади, наука, освіта, виробництво, громадськість). Продуктом спільної діяльності учасників ОВК є Центр розвитку професійної компетентності та Навчально-практичний центр інноваційних швейних технологій, на базі яких здійснюється професійна підготовка та підвищення кваліфікації майбутніх фахівців сфери послуг, опрацювання дослідно-експериментальних технологій, реалізуються регіональні програми цільового розвитку та іншого.

Цільовий блок виконує функцію наукового обґрунтування поставленої проблеми та через мету і завдання відображає запланований результат: забезпечення сфери послуг регіону кваліфікованими фахівцями з високим рівнем професійної компетентності, здатних виконувати професійні завдання та вирішувати проблеми, працювати індивідуально й в команді, готових до постійного самовдосконалення.

Теоретико-методологічний блок розкриває закономірності і теорії розвитку, наукові підходи й включає методологічну базу дослідження, яка відображає специфіку підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах ОВК.

Забезпеченню теоретико-методологічної цілісності дослідження з метою досягнення позитивного кінцевого результату сприятиме використання таких методологічних підходів: системного (розгляд окремих елементів професійної підготовки як цілісної системи взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів кластерної структури, спрямованої на досягнення балансу інтересів всіх суб'єктів інтеграції); особистісно-діяльнісного (зорієнтованість на виконання конкретних освітніх програм із урахуванням індивідуальних якостей майбутніх фахівців в контексті їхніх ціннісних орієнтацій, інтересів, перспектив розвитку і особистісного досвіду); культурологічного (інтеріоризація культурних норм і цінностей пізнавальної та професійної діяльності майбутнього фахівця, що сприятиме процесу культурного розвитку й неперервного самовдосконалення); інформаційного (застосування сучасних засобів інформаційних та комп'ютерних технологій до розв'язування різноманітних освітніх й виробничих завдань, створення спільної інформаційної ресурсної бази даних); аксіологічного (формування і розвиток системи егоцентрич-

них, суспільних, громадянських, національних, загальнолюдських цінностей відповідно до вимог професійної діяльності в умовах функціонування кластерної структури); компетентнісного (переорієнтація освітнього процесу з транслявання знань, умінь і навичок на розвиток особистісного потенціалу, створення умов до продуктивної самостійної діяльності й успішної соціалізації); кластерного (взаємо- і саморозвиток суб'єктів ОВК на основі партнерства, спрямованого на спільне вирішення завдань освіти і виробництва в мінімальні терміни); технологічного (інструментальне управління освітнім процесом з гарантованим досягненням поставлених цілей, використання інноваційних технологій випереджувального, проблемного, проектного, виробничого навчання, колективного взаємонавчання); маркетингового (дослідження особливостей функціонування, перспектив розвитку, тенденцій та потреб ринку праці й ринку наукових і освітніх послуг, оцінка ступеня їх задоволення; перевірка гіпотез, прогнозування споживчої поведінки для формування регіонального замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів).

Зазначені методологічні підходи пов'язані з комплексом принципів професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг (загальних (науковості, об'єктивності, своєчасності, цілеспрямованості, прогресивності, ефективності, адаптивності) й специфічних (кооперації та конкуренції, узгодженості інтересів, партнерства, взаємозв'язку, інформаційної забезпеченості, моделювання).

У змістовому блоці передбачено оновлення, наповнення, структурування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг, що здійснюється науковцями, представниками виробництва, освітніх і громадських організацій на основі інтегративного підходу за результатами аналізу діяльності й перспектив розвитку галузевих підприємств та закладів професійної освіти.

Зміст професійної підготовки в умовах ОВК розглядається як цілісна динамічна сукупність

її функціональних компонентів: предметно-понятійного, технологічного, праксиологічного, культурологічного, естетичного, морально-етичного, психологічного, екологічного, ресурсозбереження й енергоефективності, інформативно-комунікаційного.

Процесуальний блок передбачає застосування організаційних форм (загальних та конкретних), методів (кейс-методу, методу проектів, контекстного навчання, практично-зорієнтованих вправ, інструктажів, лабораторних робіт); впровадження інноваційних технологій професійної підготовки (веб-квестів, коучингу, SMART-технологій, майстер-класів), що дозволяє організувати названий процес як детерміновану діяльність майбутніх фахівців; створення інтегративного навчально-методичного забезпечення (плануючої, навчально-методичної та контролюючої документації), розробленого з врахуванням тенденцій розвитку галузі та вимог роботодавців.

Діагностично-результативний блок моделі відображає комплекс діагностувальних методик, компоненти, критерії, рівні і результат підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах ОВК. Головне завдання реалізації цього блоку полягає в діагностуванні рівня підготовленості майбутніх фахівців до професійної діяльності і виявлення результативності педагогічної системи.

Висновки. Можна зробити висновок, що розглянута теоретична модель професійної підготовки майбутніх фахівців сфери послуг в умовах ОВК, в основу якої покладено єдність і функціональність взаємодії структурно-організаційного, цільового, теоретико-методологічного, змістового, процесуального, діагностичного-результативного блоків є ефективним інструментом формування професійної компетентності висококваліфікованих робітників й дозволяє усвідомлено будувати індивідуальну освітню траєкторію, створювати умови для самовизначення і соціалізації особистості, дає змогу ставити досяжні цілі в подальшій професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загіка О. О. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з постачання в професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / НАПН України. Ін-т проф.-техн. освіти. Київ, 2015. 20 с.
2. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія / Львів. Компанія «Манускрипт», 2011. 498 с.
3. Руденко Л. А. Теоретичні та методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Львівський науково-практичний центр Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Львів, 2016. 509 с.
4. Шпичко І. О. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці : автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2016. 20 с.

REFERENCES

1. Zahika O. O. Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh ahentiv z postachannya v profesiyno-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional competence of future supply agents in vocational schools] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / NAPN Ukrayiny. In-t prof.-tekhn. osvity. Kyiv, 2015. 20 p. [in. Ukrainian].
2. Lytvyn A. V. Informatyzatsiya profesiyno-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv budivelnoho profilyu [Informatization of vocational schools of construction profile] : monohrafiya / Lviv : Kompaniya "Manuskrypt", 2011. 498 p. [in. Ukrainian].
3. Rudenko L. A. Teoretychni ta metodychni zasady formuvannya komunikatyvnoyi kul'tury maybutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannya u profesiyno-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodical principles of forming a communicative culture of future specialists in the field of service in vocational schools]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Lvivskyy naukovo-praktychnyy tsentr Instytutu pr ofesiyno-tekhnichnoyi osvity NAPN Ukrayiny. L'viv, 2016. 509 s. [in. Ukrainian].
4. Shpychko I. O. Formuvannya sotsial'noyi kompetentnosti maybutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannya u profesiyniy pidhotovtsi [Formation of social competence of future service professionals in vocational training] : avtoreferat dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytsky, 2016. 20 p. [in. Ukrainian].